

rijksuniversiteit
groningen

faculteit der letteren

Svetlana Alexijévitsj

Nobelprijs literatuur 2015

Het Einde van de Rode Mens

Spraakmakende Boeken 6 April 2017

Sander Brouwer

Svetlana
Alexijevitsj

 **HET
EINDE
VAN DE
RODE
MENS**

Leven op
de puinhopen
van de
SOVJET-UNIE

Philip Gourevitch *New Yorker* Oktober 2015

[De afgelopen halve eeuw] has seen an explosion of great documentary writing in all forms and lengths and styles, and yet there is a kind of lingering snobbery in the literary world that wants to exclude nonfiction from the classification of literature—to suggest that somehow it lacks artistry, or imagination, or invention by comparison to fiction. The mentality is akin to the prejudice that long held photography at bay in the visual-art world.

Publishers and booksellers are complicit with other keepers of the canon in the philistine derogation of great documentary writing by reserving the label “literature” on book jackets and store shelves only for works of fancy. But deferring to categories and genres to adjudicate what is meaningful is antithetical to what the best literature does best, which is to respond to life and death with writing that—by its voice and its substance, its soul and its urgency, its truth and, above all, its wisdom—enlarges our understanding and experience of our world and our being.

Alexijevitsj:

Ik krijg vaak te horen, ook nu nog, dat wat ik schrijf geen geschiedenis is, dat het een document is. Wat is literatuur vandaag de dag? Wie kan die vraag beantwoorden? We leven het leven sneller dan ooit. De inhoud breekt de vorm open.

Gourevitch:

Every mode of expression has its formal demands. For writing that's not fictive, that means fidelity to documentable reality; yet the best of it can only be done when the writer has an imagination as free as any novelist, playwright, or poet. So perhaps, (...) we may, before long, see novels routinely praised as having all the power and scope of nonfiction, rather than the other way around. And, as soon as the Nobel's nonfiction barrier is, at last, broken, the fact that it ever existed will come to seem absurd. Literature is just a fancy word for writing.

<http://www.alexievich.info/indexEN.html>

Kaboel 1988

Stemmen van de Utopie

SVETLANA ALEXIJEVITSJ
DE OORLOG HEEFT GEEN VROUWENZEICHT

SVETLANA ALEXIJEVITSJ
DE OORLOG HEEFT GEEN VROUWENZEICHT

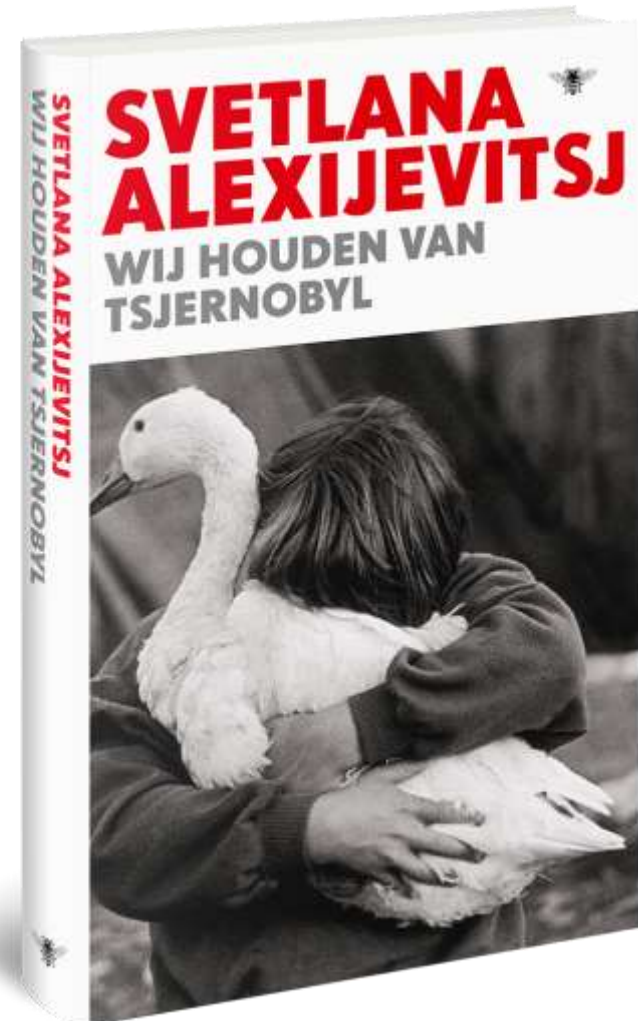
Russ. 1984, Ned. 2016

SVETLANA ALEXIJEVITSJ
ZINKJONGENS
SOVJETSTEMMEN UIT DE AFGHAANSE OORLOG

Russ 1997, Ned. 2005

Russ. 1989, Ned. 2017

Stemmen van de Utopie

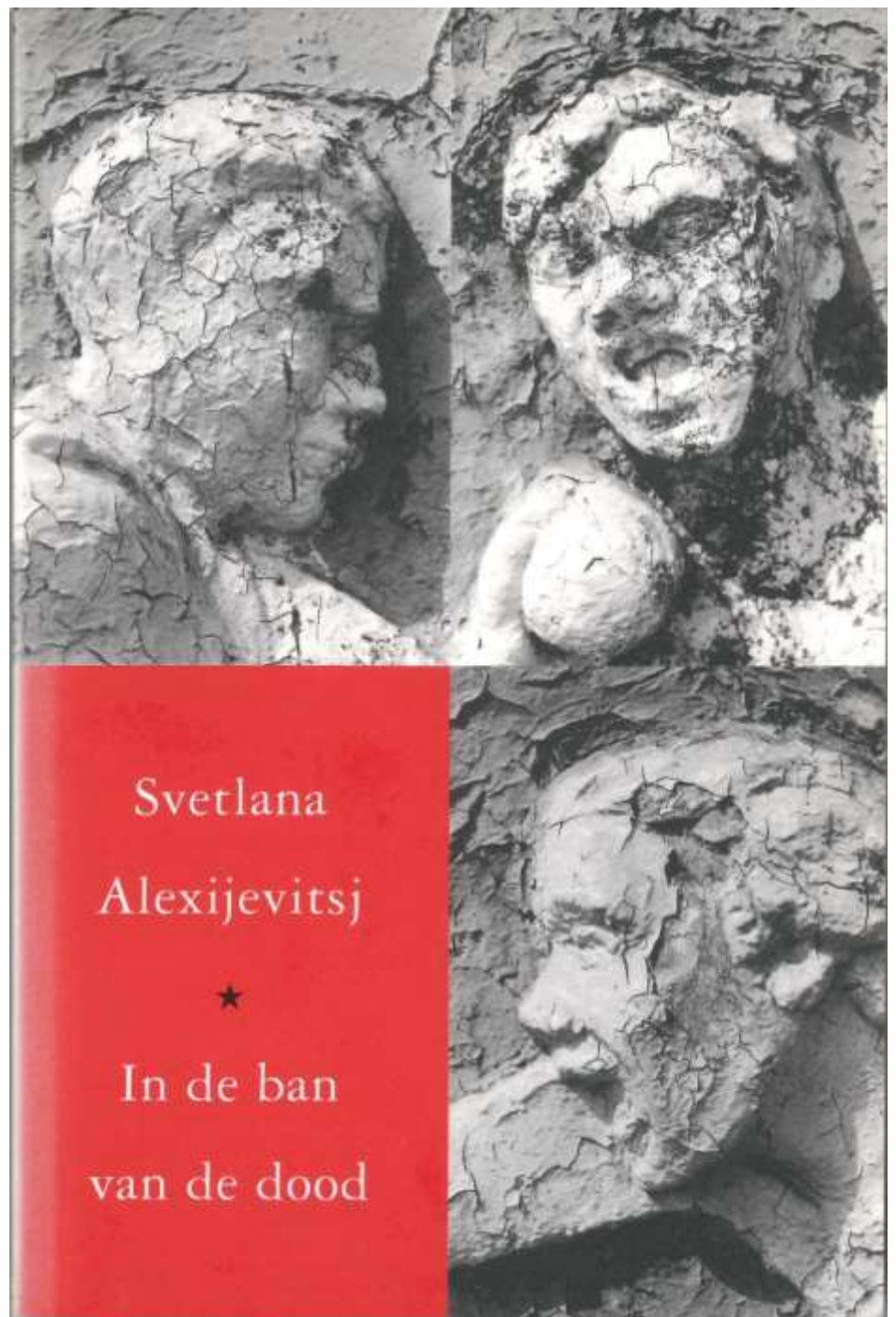
Niet in het Nederlands

De laatste getuigen

Russ. 1985, Duits 2017

Russ. 1993, Ned. 1996

Rode Mens 20; 59-60; 62

[wij verzinnen sprookjes over] op wonderbare hulp wachten tot alles je mond invliegt. Op de kachelbank liggen en alles krijgen. Een kachel die zelf pannenkoekjes bakt en een tovervisje dat al je wensen vervult. Ik wil dit, ik wil dat. (...)

... we hadden veel teleurstellingen. Wie durft te zeggen dat er niets veranderd is? We mochten geen bijbel het land inbrengen. Is dat vergeten? Naar familieleden in Kaluga bracht ik meel en macaroni mee. Daar waren ze blij mee. Vergeten? Niemand staat meer in de rij voor suiker en zeep. En jassen zijn niet meer op de bon. Ik was meteen dol op Gorbatsjov! (...)

Ik ben jaren bezig geweest de Sovjetmens uit mezelf te persen, bij emmers tegelijk. [SB - Tsjechov in een brief van 1889: We moeten de slaaf druppel voor druppel uit ons persen]

Rode Mens 97

Gisteren stond ik in de winkel bij de kassa. Een oud vrouwtje voor me stond eindeloos de kopeken in haar portemonnee te tellen en kocht ten slotte een onsje 'hondenworst', de allergoedkoopste, en twee eieren. En ik ken haar, ze heeft haar hele leven als onderwijzeres gewerkt.

Rode Mens

Oma's man was voor de oorlog gefusilleerd, maar oma zei: "Ik heb geen meelij met hem. Eigen schuld, hij kon zijn mond niet houden" (...) Goed, we stonden in de rij voor blauwige kippetjes en rotte aardappels, maar in mijn geliefde vaderland. (...) We hadden de Sovjetbeschaving! Iemand moet er baat bij hebben gehad die te laten verdwijnen. Dat was het werk van de CIA. We worden nu al door de Amerikanen geregeerd. Gorbatsjov kreeg daar goed voor betaald. (...) Ben ik een Sovjetsul? Zijn mijn ouders en grootouders Sovjetsullen? Mijn Sovjetsul-opa sneuvelde voor Moskou in 1941. En mijn Sovjetsul-oma zat bij de partizanen. (...) [26] Ik zal de vrije adem van die dagen nooit vergeten.

Rode Mens 38; 45

- Ik hield van ons imperium. Zonder [Na - SB] het imperium is het leven saai. Oninteressant.
- Een groots idee eist bloed. Tegenwoordig wil niemand meer in een of andere oorlog sterven. Ze willen wat het liedje zegt: 'Altijd centen, centen, centen. Altijd centen, ja, meneer.' En als u blijft volhouden dat we een doel hebben, welk doel dan? Iedereen een Mercedes en een vakantie in Miami?

Een Sovjetmens was een prachtmens, bereid de Oeral over trekken en de woestijn in te gaan, voor een ideaal, niet voor dollars. Niet voor overzeese groene flappen. De Dnjeprcentrale, de Slag bij Stalingrad, de ruimtewandeling, dat is hij allemaal.

Rode Mens 48; 9; 95

Toen mijn vader gerehabiliteerd werd, kreeg hij voor al zijn lijden een dubbele soldatensoldij. Toch hing bij ons thuis nog lang een portret van Stalin. Heel lang, dat weet ik nog goed. Mijn vader nam niemand iets kwalijk, zo waren de tijden nou eenmaal, vond hij. Harde tijden. Er was gebouwd aan een sterk land. Dat was gelukt en toen hadden ze Hitler verslagen! Dat zei mijn vader.

We zijn allemaal van het socialisme (...) We zijn allemaal van toen, van de goelag en van die verschrikkelijke oorlog. Van collectivisatie, dekoelakisatie en volkerendeportatie.

Het was misschien een gevangenis, maar wel een fijne. We waren eraan gewend...

Motto 1

Eigenlijk waren slachtoffer en beul even weerzinwekkend en het kamp toont ons hun broederschap in het gruwelijke

David Rousset, *De dagen van onze dood*

* Overlevende van Neuengamme en Buchenwald, stichter van de *Commission internationale contre le régime concentrationnaire*

Rode Mens, 35: Waarom we Stalin niet veroordeeld hebben? Dat zal ik u zeggen. Om Stalin te veroordelen, moest je je eigen verwanten en kennissen veroordelen. Je naasten.

Nobelprijs literatuur

"for her polyphonic writings, a monument to suffering and courage in our time".

Site: In her books she uses interviews to create a collage of a wide range of voices. With her "documentary novels", Svetlana Alexievich, who is a journalist, moves in the boundary between reporting and fiction.

Award Ceremony Speech

Presentation Speech by Writer Pär Wästberg, Member of the Swedish Academy,
Chairman of the Nobel Committee for Literature, 10 December 2015.

The oral narrative is literature's wellspring. Through memory, people retain the contours of their existence. To frame a history, a face, and to render them visible, one after the other, is a magnanimous act and a documentary bequest to the future – and an artistic accomplishment that is matchless of its kind.

Alexievich unifies the historian's precision with the empathy of a poet...

“Documentary fiction”

Émile Zola - *Germinal* (1884-1885)

Theodore Dreiser - *An American Tragedy* (1925)

John Dos Passos - ‘USA Trilogy’: *Manhattan Transfer* (1925);
The 42nd Parallel (1930); *The Big Money* (1936)

(...)

Gefictionaliseerde documentaire fictie!

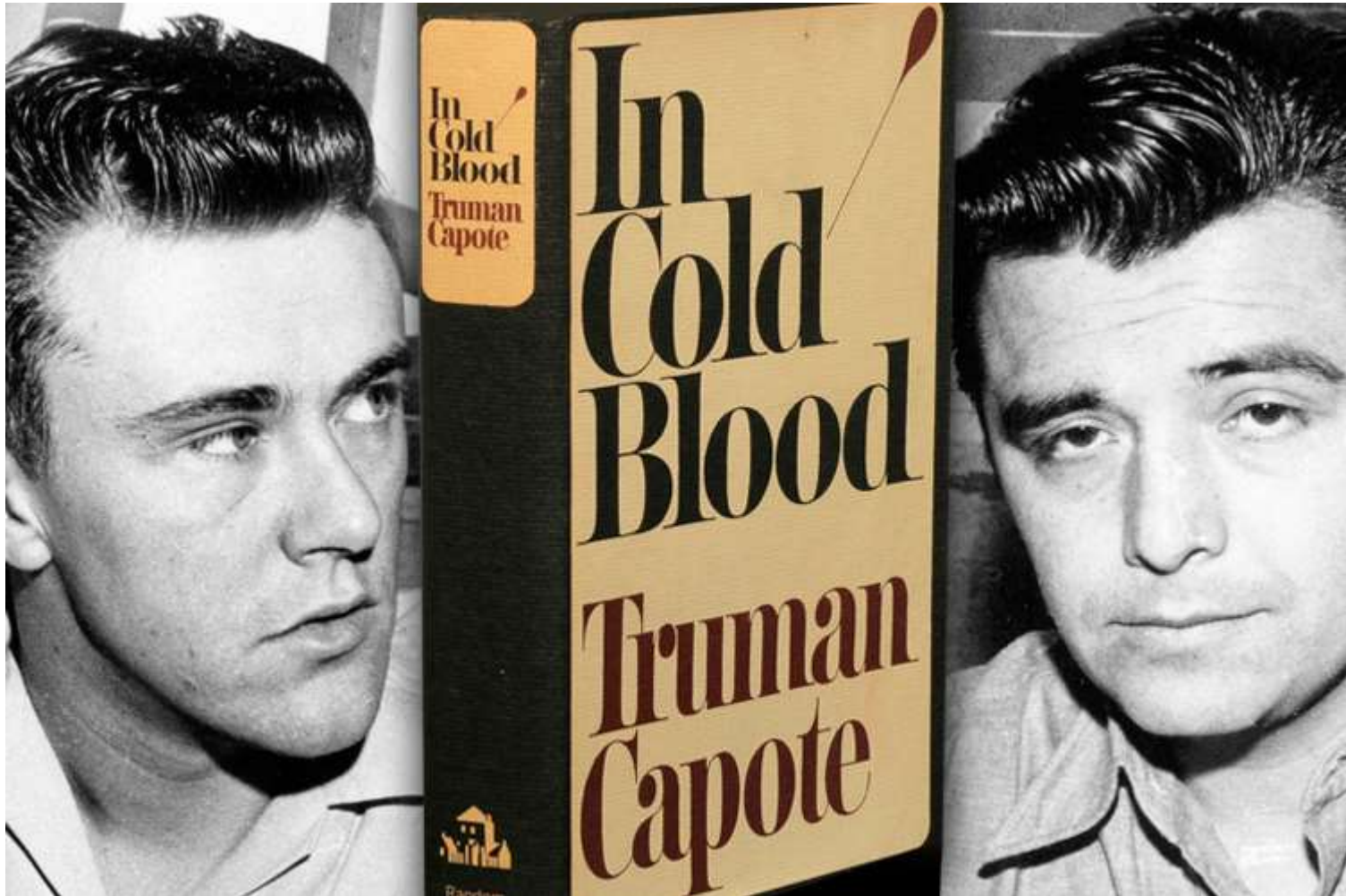
- Max Brooks, *World War Z: An Oral History of the Zombie War* (2006)
(vgl. Oscar Welles - *War of the Worlds*)

- Steve Amick - *The Lake, the River and the Other Lake* (2005)

“incorporates false documents in its narrative strategy, creating a level of interplay between the text and reader while also lending a heightened sense of authenticity to the events described.”

... letters, e-mails, transcripts, research papers, excerpted interviews, "factual documents"

“Faction”

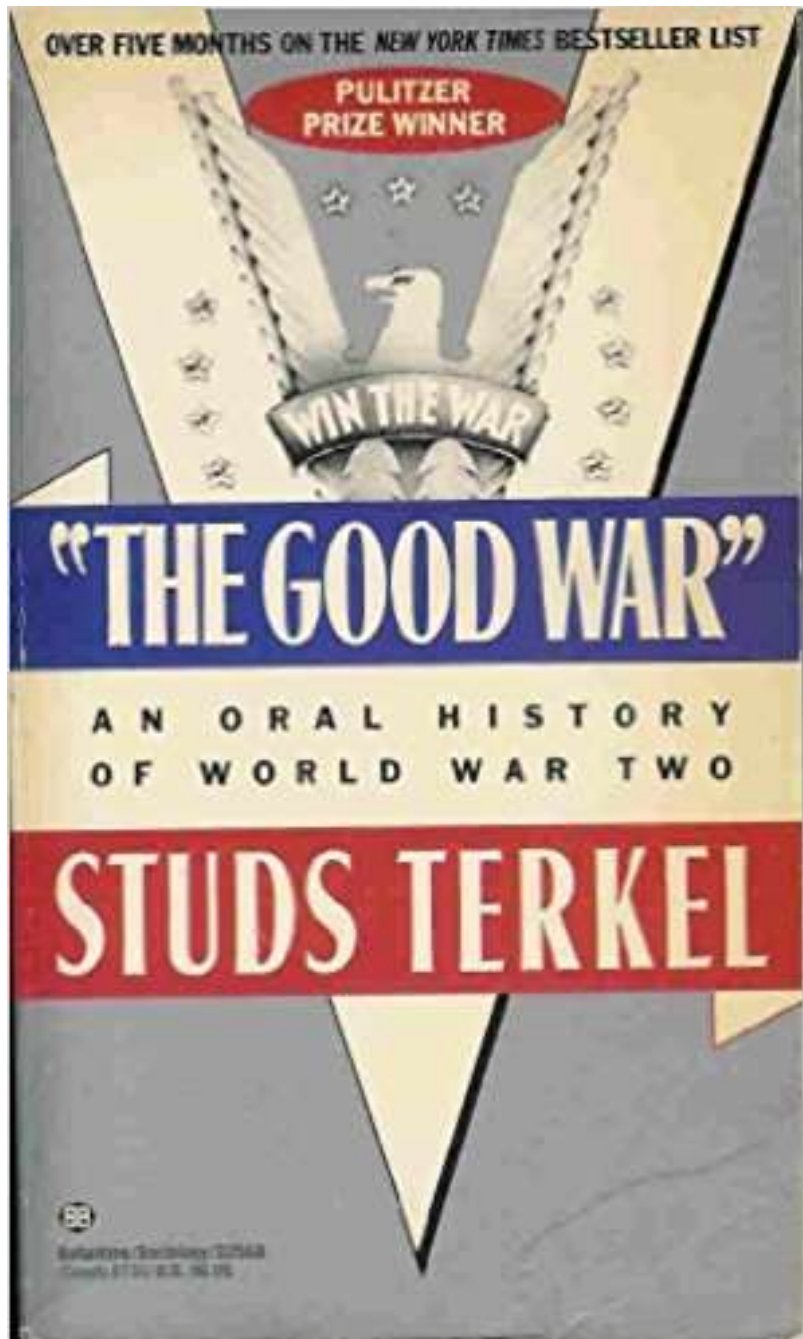

“Non fiction”, “Sachliteratur”

- “Life Writing”: autobiografieën, biografieën, memoires, dagboeken, brieven, antropologische data, ooggetuigenverslagen, persoonlijke essays, reisverslagen, blogs, email. (Holocaust en genocide studies)
- Oral History, ego-documenten

Vgl.:

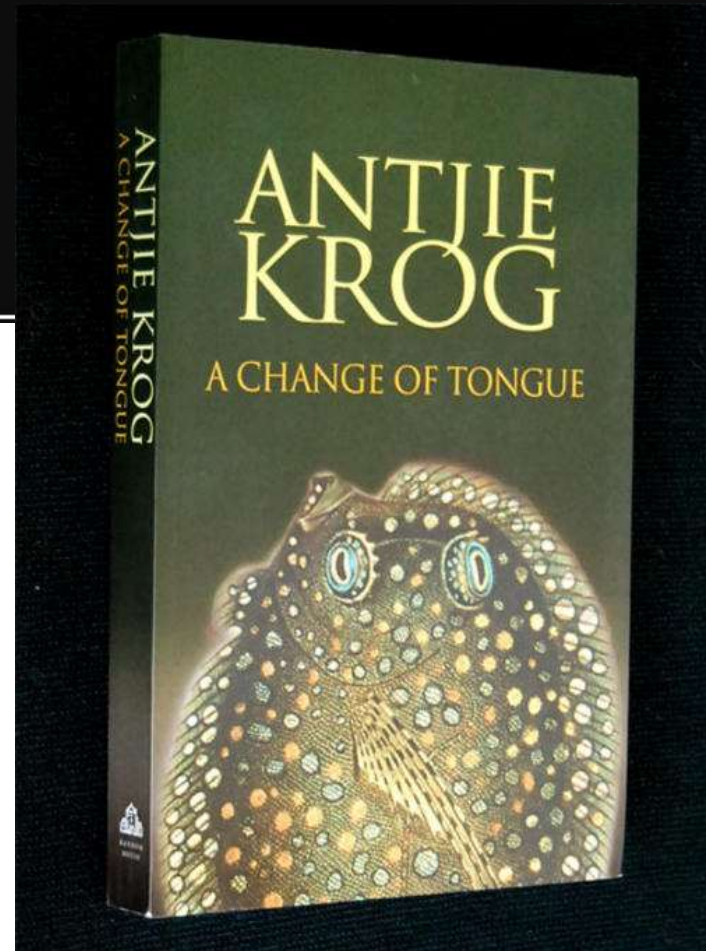
- Vlogs, FB, youtube
- Reality shows (Boer zoekt vrouw, Expeditie Robinson, Trump’s Apprentice!)
- Jerry Springer, Oprah Winfrey, Dr. Phil

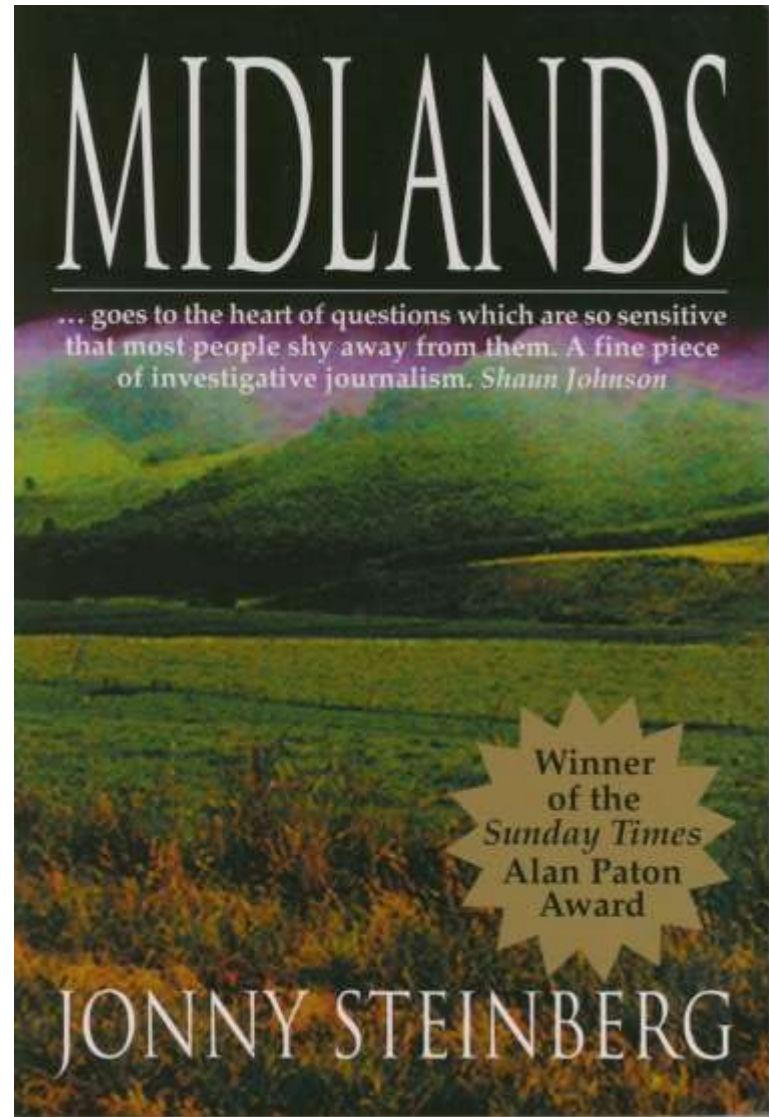
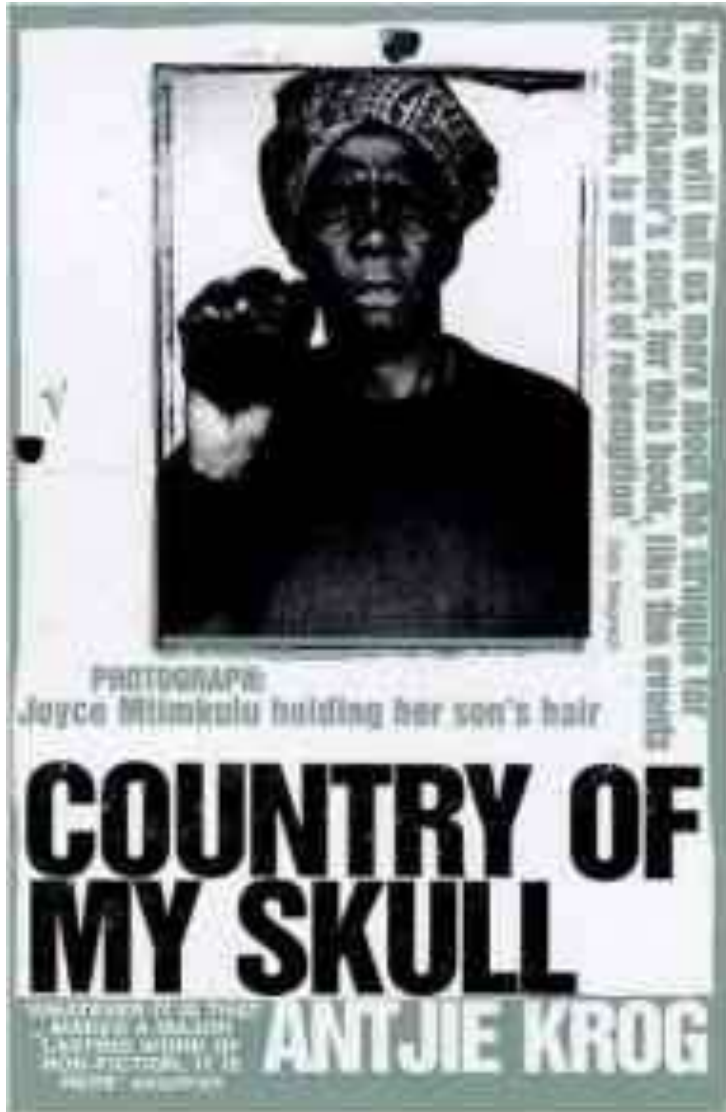
Oral history

I'm a poet. I distrust anything that starts with a capital letter and ends with a full stop because people don't think in full, clear sentences.

'persoonlijke' onderzoeksjournalistiek

LESZEK
KOŁAKOWSKI

OVER HET
ALLEDAAGSE
 LEVEN

*We raken niet vertrouwd met
morele kennis doordat iemand ons
overtuigt dat Kant, Husserl of
Plato gelijk had, maar omdat we
ons schuldig kunnen voelen*

BOOM
KLEINE KLASSIEKEN

Tentoonstelling
Boijmans 2015-2016

Pools 1992, Ned. 2014

BILL
BRYSON

Een huis vol

EEN KLEINE
GESCHIEDENIS VAN
HET DAGELIJKS
LEVEN

ATLAS

henri lefebvre la vie
quotidienne dans le
monde moderne

idées/gallimard

LE SENS DE LA MARCHE

HENRI LEFEBVRE

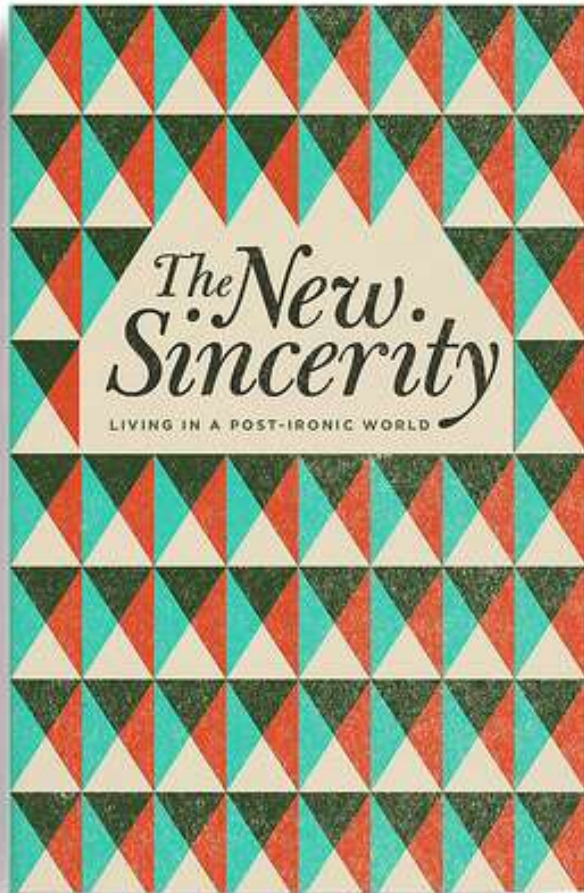
CRITIQUE
DE LA VIE
QUOTIDIENNE

I

Introduction

L'ARCHE ÉDITEUR PARIS

***At Home: A Short History
of Private Life***

Manifesto of New Realism

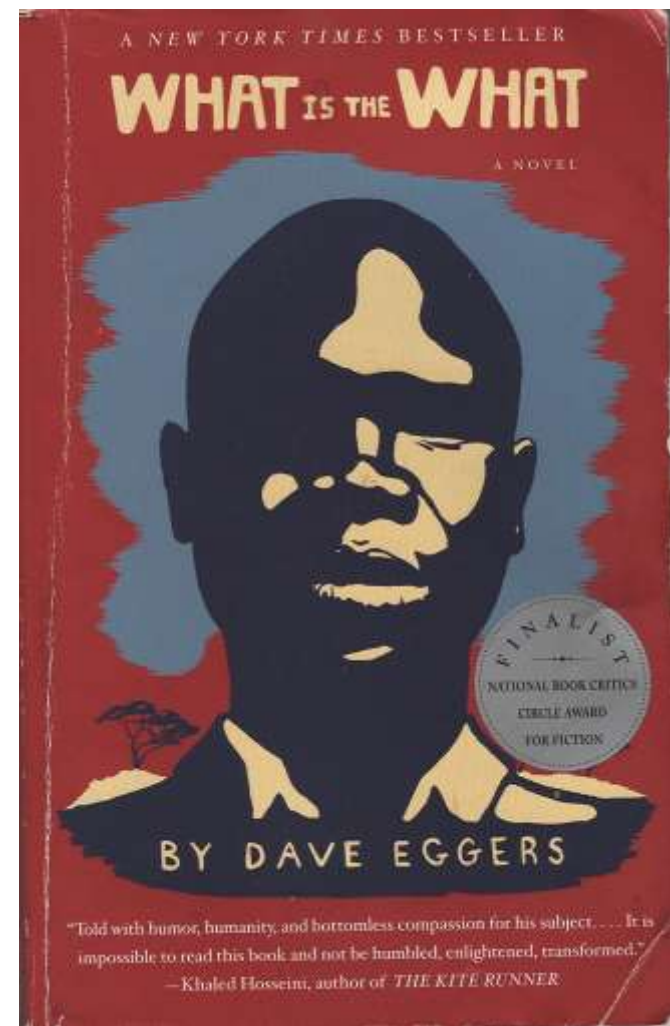
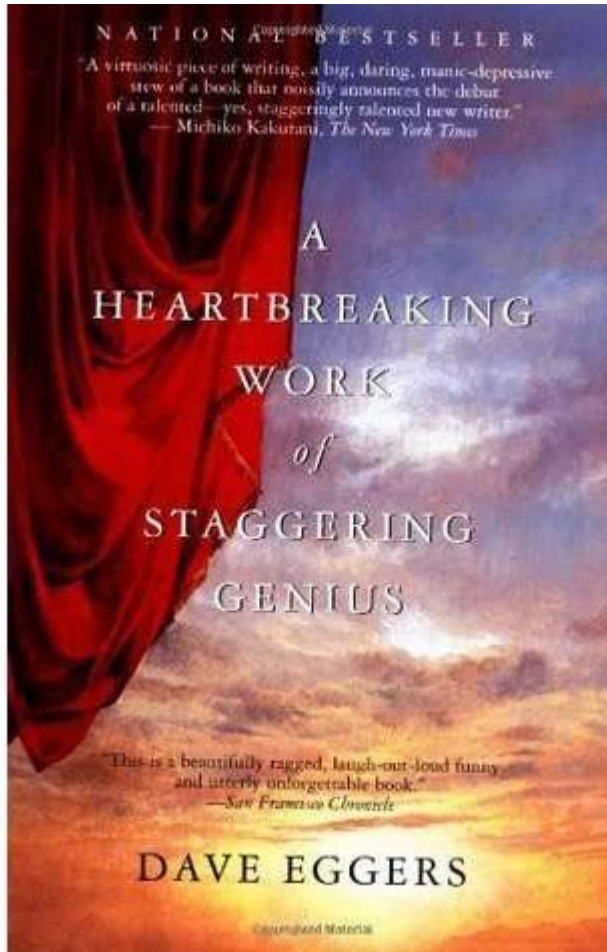

Maurizio Ferraris

Translated by
Sarah De Sanctis

Foreword by Graham Harman

Dave Eggers

"How strange for one man to think that he could write the story of another man, a real living man who is perfectly capable of telling his story himself—and then call it an autobiography."
Lee Siegel, *The New Republic*, April 19, 2007

EUREKA!

The **Masters of Cinema** Series

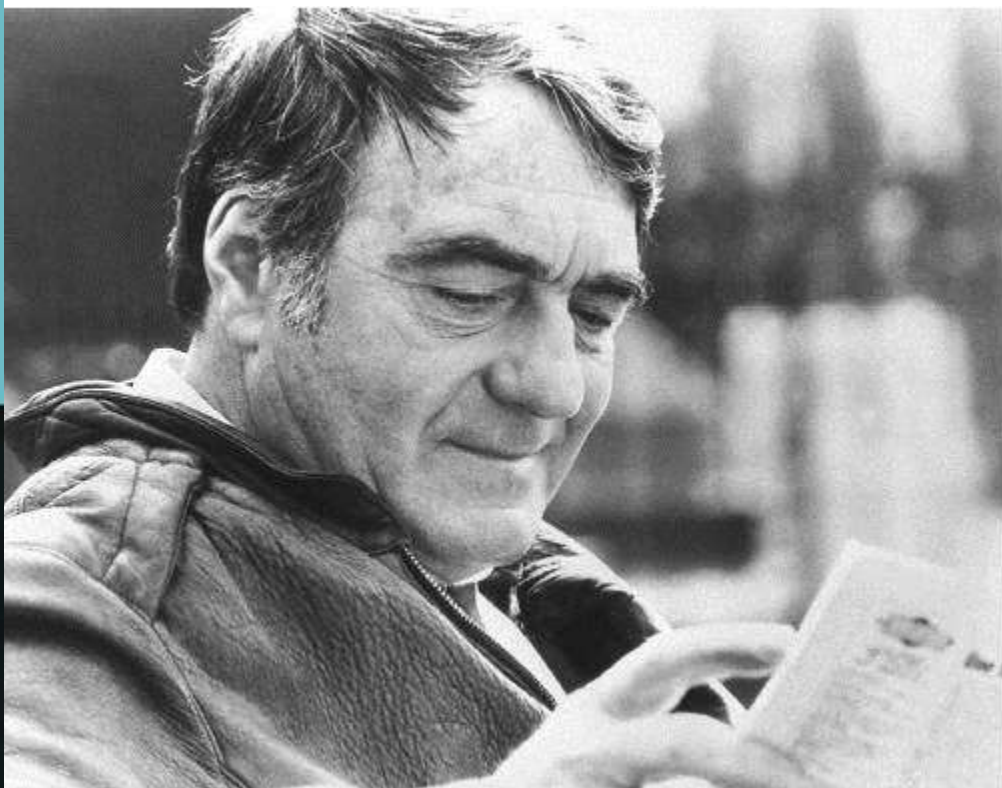
#38

SHOAH

A FILM BY
CLAUDE LANZMANN

Claude Lanzmann

Vlak na de oorlog schreef Theodor Adorno geschokt: "Poëzie schrijven na Auschwitz is barbaars." Mijn leraar Ales Adamovitsj vond dat *proza* schrijven over de nachtmerries van de twintigste eeuw heiligschennis was. Niets mag worden verzonnen. Je moet de waarheid geven zoals hij is. Wat nodig is, is een "super-literatuur". De getuige moet spreken. Ik moet denken aan wat Nietzsche zei: geen enkele kunstenaar kan de werkelijkheid aan. Die kan hij niet tillen

Theodor W. Adorno

“Nach Auschwitz ein Gedicht zu schreiben, ist barbarisch”
Kulturkritik und Gesellschaft (1949, publ. 1951)

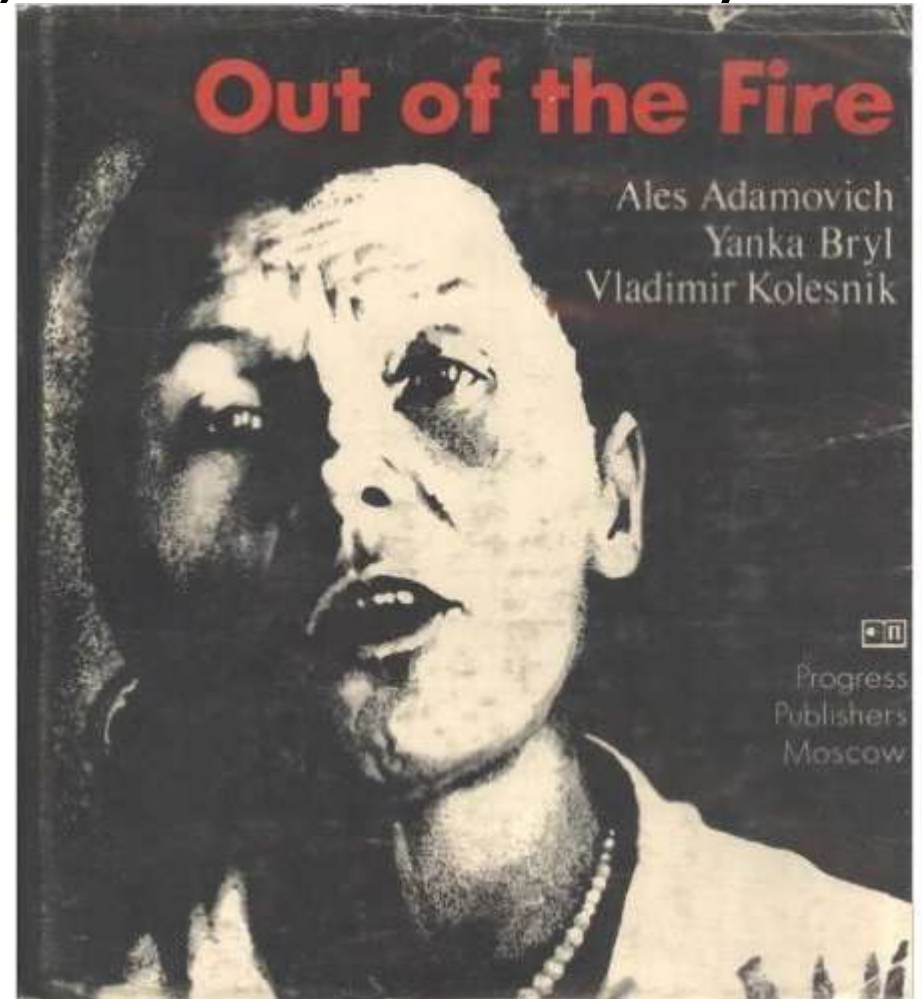
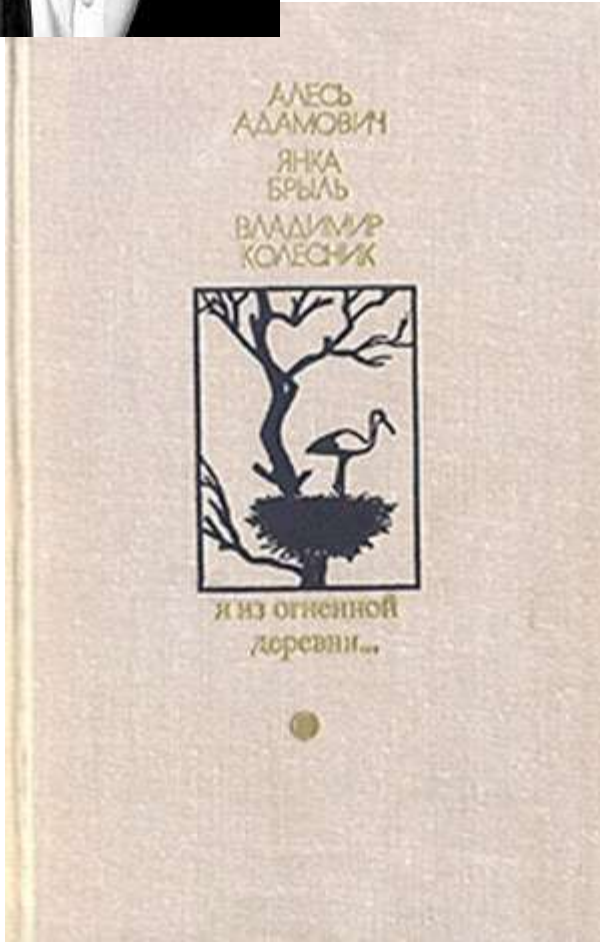

Ales Adamovitsj

(Janka Bryl, Vladimir Kolesnik)

1979

Chatyn

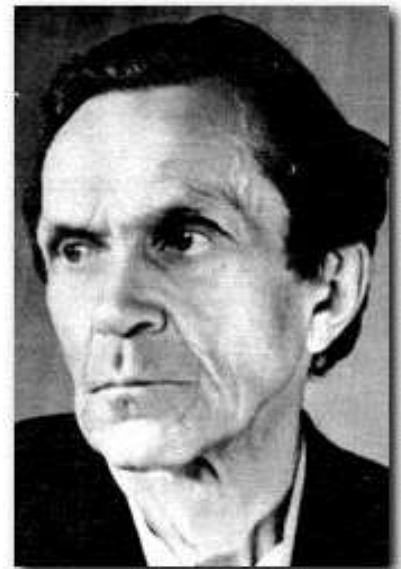

1. Особлаг (сразу по выходе), 1953 г.

Aleksandr
Solzjenitsyn

Varlam
Sjalamov

Verhalen

Een Dag uit het Leven van Ivan Denisovitsj

uit Kolyma

Rode Mens 313

's Avonds kwam de familie bij elkaar. Iedereen zei: 'je moet praten en praten, niet bang zijn. Mensen die blijven zwijgen worden ziek.' Een maand later begon ik te praten, toen ik al dacht dat ik voorgoed mijn mond zou houden.

Tsjernobyl 41-42

Dit boek gaat niet over Tsjernobyl, maar over de wereld van Tsjernobyl. Over de gebeurtenis zelf zijn al duizenden bladzijden geschreven en honderdduizenden meters film volgeschoten. Ik hou me bezig met wat je de verloren [weggelaten SB] geschiedenis zou kunnen noemen, spoorloze sporen van ons verblijf op aarde en in de tijd. Ik beschrijf en verzamel de alledaagse gevoelens, gedachten en woorden. Ik probeer het wezen van de geest te pakken te krijgen. (...)

43: we leefden van geruchten, maar iedereen zweeg over het belangrijkste: wat is er in godsnaam gebeurd? We vonden geen woorden voor nieuwe gevoelens en geen gevoelens voor nieuwe woorden, we hadden nog geen voorstellingsvermogen, maar geleidelijk aan zonk er een nieuw soort denken in de atmosfeer, dat nu ons bestaan zou bepalen. Feiten alleen waren niet langer toereikend, je wilde achter de feiten kijken en de betekenis van wat gebeurd was doorgronden. We hadden te maken met het effect van een shock. En ik zocht deze gechoqueerde mens. Hij sprak een nieuwe taal. Er klonken soms stemmen alsof ze direct uit een droom of ijlkoorts vanuit een andere, parallelle wereld kwamen.

Zinkjongens 27-28

Na de grote oorlogen van de twintigste eeuw en de massa's doden heb je andere ethische en metafysische posities nodig om over eigentijdse (kleine) oorlogen te schrijven, zoals de Afghaanse. Het kleine, persoonlijke en afzonderlijke moet aandacht krijgen. De enkele mens, die voor iemand onvervangbaar is. In wie hij is voor zijn moeder, vrouw en kind, niet in zijn verhouding tot de staat. Hoe krijgen we weer normaal zicht? (...)

Ik vloog mee met een helikopter... Van boven zag ik honderden zinken doodskisten klaarstaan, glinsterend in de zon, mooi en gruwelijk...

Als je op zoiets stuit, denk je meteen: de literatuur zit te krap in haar grenzen... Door kopiëren en feiten druk je alleen het zichtbare uit, maar wie heeft er behoefte aan een nauwkeurig verslag van het gebeurde? We hebben iets anders nodig... Uit het leven gegrepen vastgelegde momenten...

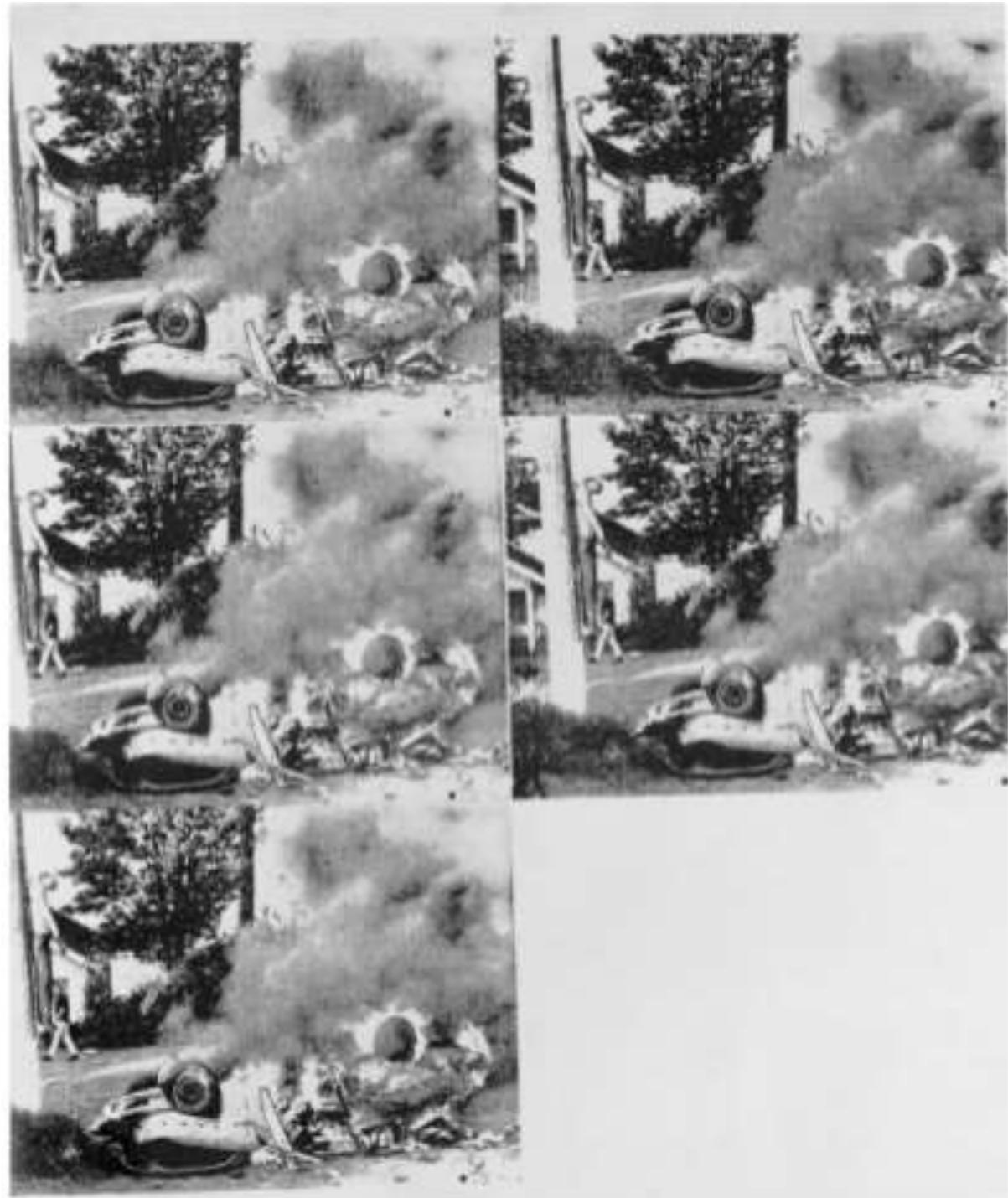
Interview

Ik krijg vaak te horen, ook nu nog, dat wat ik schrijf geen geschiedenis is, dat het een document is. Wat is literatuur vandaag de dag? Wie kan die vraag beantwoorden? We leven het leven sneller dan ooit. De inhoud breekt de vorm open. Breekt hem open en verandert hem. Alles treedt buiten die oever: muziek, schilderkunst - zelfs woorden in documenten gaan de grenzen van het document te buiten. Er zijn geen grenzen tussen feit en verzinsel, het een vloeit in het ander over. Getuigen zijn niet onpartijdig. Als ze een verhaal vertellen creëren mensen iets, ze worstelen met de tijd zoals een beeldhouwer met zijn marmer. Ze zijn actoren en creatoren.

Rode Mens 375

Een paar jaar later kwam ik weer in de stad N (...) Ik belde hem en we maakten een afspraak. Hij was verliefd en gelukkig en sprak over de liefde. Ik was er niet op bedacht meteen mijn recorder aan te zetten om *dat moment vast te leggen van de overgang van leven, gewoon leven, naar literatuur, een moment waarop ik altijd gespitst ben*, in elk privé- of publiek gesprek.. Soms ben ik niet waakzaam genoeg, maar *een 'stukje literatuur' kan overal opduiken*, soms op de onverwachtste plaatsen.

(cursief van mij - SB)

Warhol,
White Burning
Car III, 1963*

Warhol, Race Riot 1963-1964

